

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІТ ПРАВА

О. СВЯТОЦЬКИЙ

*доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
головний редактор юридичного журналу
«Право України»*

Вийшло у світ нове видання «ІТ право»¹, підготовлене авторським колективом викладачів кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права Львівського національного університету імені Івана Франка та практиками за загальною редакцією професора О. Яворської. Його зміст свідчить про новаторські підходи до розуміння суті ІТ права як права цифрового середовища.

Колектив авторів насамперед прагне донести до читача бачення ІТ права через призму особливостей прояву правових норм у цифровому середовищі, що зумовлені транскордонним характером самого цифрового середовища, поєднанням у ньому високих технологій із суто прагматичними прагненнями пересічного користувача. Відтак слушними видаються міркування про те, що пояснити сутність ІТ права з позиції усталених традиційних підходів на систему права з її поділом на галузі за предметом і методом правового регулювання неможливо. Також правильним є висновок про безперспективність розвитку ІТ права виключно у межах національного права та необхідність консолідованих міжнародних підходів щодо уніфікації правового регулювання у цифровому середовищі. Досліджено різні соціальні регулятори

у цифровому середовищі: звичаї, морально-етичні норми, право. На тлі визнаних міжнародною спільнотою регуляторів проаналізовано і стан національних підходів. У чинних нормативно-правових актах України імплементовані міжнародні засади, підходи до регулювання відносин у цифровому середовищі. Проте наразі правове регулювання значно відстає від практичних викликів і запитів.

Варто відзначити запропоновані авторами засади функціонування цифрового середовища, які мають знайти адекватне закріплення. Йдеться, зокрема, про: неприпустимість зловживання технічними знаннями, засобами для досягнення особистих інтересів у сфері ІТ права; повагу до результатів інтелектуальної праці, які використовуються у цифровому середовищі; неприпустимість зловживання цифровим середовищем для поширення заборонених світовою спільнотою ідей (фашизму, розпалювання расової, релігійної та інших форм людської ворожнечі, порнографії тощо); соціальну довіру та ін.

Підручник структуровано таким чином, щоб показати ІТ право у його прояві саме у цифровому середовищі. На думку авторів, воно охоплює норми, які покликані урегулювати

¹ *ІТ право* / за заг. ред. проф. О. С. Яворської. — Львів: Видавництво «Левада», 2017. — 470 с.

відносини як виключно у цифровому середовищі, наприклад, норми законів України «Про електронний документообіг», «Про електронний цифровий підпис», «Про електронну комерцію», так і норми, які урегулюють відносини і в реальному світі, і в цифровому середовищі, зокрема, закони України: «Про захист прав споживачів», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»; «Про депозитарну систему України»; «Про авторське право і суміжні права».

У підручнику детально проаналізовані поняття «мережа Інтернет» і «цифрове середовище». У міжнародно-правових актах вживаним є останнє поняття як більш широке, родове щодо поняття «мережа Інтернет». Досліджено правовідносини у цифровому середовищі, статус їхніх суб'єктів, об'єкти та зміст. З'ясовано правовий режим веб-сайтів (веб-сторінок) як місця розміщення різної інформації у мережі Інтернет та як складних об'єктів інтелектуальної власності.

Значна увага приділена питанням електронного документообігу, електронного цифрового підпису. Значний за обсягом розділ присвячений електронній комерції, у якому досліджено питання суті електронної комерції, її видів, функцій, статус її учасників та суб'єктів, подана характеристика стану законодавчого регулювання у цій сфері як міжнародними актами, так і нормами національного законодавства. Увага приділена порядку вчинення електронних правочинів, виконанню електронних договорів.

Досліджено правову природу та особливості функціонування електронних грошей.

Подано аналіз різних підходів до розуміння криптовалюти як продукту інформаційних технологій. Автори пропонують увазі читача різні підходи до криптовалюти, зокрема щодо найбільш популярного продукту — біткойн (*Bitcoin*), які застосовуються у різних

правопорядках: від законодавчого закріплення до повного його заперечення як об'єкта права.

Позитивне враження справляє використання практики застосування зарубіжними правовими системами та національними судами законодавства у цій сфері (розгляд спорів щодо титульних знаків, криптовалюти тощо).

Значна увага приділена питанням охорони авторських і суміжних прав у цифровому середовищі. Розпорядження майновими авторськими правами досліджено через особливості їх виразу у цифровому середовищі. Зокрема, детально проаналізовано новели законодавчого регулювання щодо припинення порушень авторського та/або суміжних прав у разі неправомірного їх використання у цифровому середовищі. Автори слушно звертають увагу на недоцільність законодавчого встановлення вичерпного переліку об'єктів порушення прав, на які можливим є застосування пропонованих у ст. 52¹ Закону України «Про авторське право і суміжні права» способів та механізмів захисту. Звернуто увагу на безпідставну імперативність законодавчих підходів щодо обов'язкової участі адвоката у разі звернення до власника веб-сайту (веб-сторінки), постачальника послуг хостингу про припинення порушень авторського та/або суміжних прав, що вчиняються у цифровому середовищі.

Досліджено функціональну роль організацій колективного управління авторськими і суміжними правами, постачальників інтернет-послуг в охороні майнових авторських і суміжних прав у разі їх порушення із використанням цифрового середовища. Досліджено використання майнових авторських і суміжних прав на підставі різних видів вільних публічних ліцензій (*Creative Commons, GPL, BSD, GNU GPLFDL* тощо), які хоч і не мають законодавчого закріплення, але можуть використовуватися відповід-

ними суб'єктами у разі розміщення їхніх творів у цифровому середовищі. У світовій практиці вільні публічні ліцензії широко застосовуються як звичаєві правила.

У підручнику досліджено правові підходи щодо охорони комп'ютерних програм. Наведено особливості цього специфічного об'єкта авторського права та висвітлені проблеми, пов'язані з його створенням і використанням.

Проаналізовані особливості правової охорони компіляції даних (баз даних), що використовуються у цифровому середовищі.

Досліджено питання охорони прав на комерційні позначення (комерційні найменування і торговельні марки) у цифровому середовищі. Значна увага приділена специфічним ознакам доменних імен та практиці розгляду і вирішенню доменних спорів. Автори слушно звертають увагу на специфічні регулятори, що застосовуються при вирішенні доменних спорів, а також на відсутність уніфікованого правового регулювання вирішення таких спорів у країнах Європейського Союзу зокрема та у світі загалом. Це зумовлено безкордонністю інтернету, а також тим, що адміністрування адресного простору мережі Інтернет здійснюється недержавними організаціями, які керуються власними правилами та принципами.

Детально досліджено статус інтернет-корпорації з призначення доменних імен та номерів (*ICANN*) як приватної, некомерційної організації, що виконує та координує функції, пов'язані з технічним управлінням імен та адрес у мережі Інтернеті. Проаналізовані види доменів (публічні та приватні) та з'ясована їхня змістовна сутність.

Окремий розділ присвячено аналізу договірних форм використання майнових прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі. Зокрема, проаналізовано правову природу ліцензійних договорів, різних видів ліцензій,

договорів про створення за замовленням і використання об'єктів інтелектуальної власності, договорів про передачу виключних майнових прав інтелектуальної власності. Досліджено договірну практику у цифровому середовищі. Автори слушно звертають увагу на широке використання стандартизованих договірних форм, що використовуються як правові підстави розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, у разі створення програмних продуктів. Такі форми ґрунтуються на правопорядках замовника і практично без урахування договірних прав України. Такий стан речей вигідний для замовника та створює певні гарантії для виконавців — громадян України. Проте це доволі тривожний сигнал, адже у разі виникнення спорів із таких договорів застосуванню підлягає зарубіжна юрисдикція, що стає абсолютно не вигідною для захисту інтелектуальних прав суб'єктів — громадян України.

Цікавими є дослідження правових аспектів інтернет-реклами, зокрема: проблеми захисту прав її споживачів, види, особливості розміщення та використання.

Окремий розділ підручника присвячений особливостям застосування ІТ технологій у будівництві. Власне у цьому аспекті зміст видання у майбутньому може доповнюватися дослідженнями про особливості застосування ІТ технологій у різних сферах суспільних відносин та специфіку їх правового регулювання.

Дослідження ІТ права — актуальні та перспективні з огляду на динамічний розвиток цифрового середовища. Потрібне вдумливе вивчення ІТ права у студентській аудиторії. Тому видається, що такий предмет, як ІТ право, має з'явитися у навчальних планах підготовки студентів зі спеціальності «Право». Це потреба часу.

Загалом імпонує позиція авторів, які не висловлюють голослівну критику на

адресу неефективного законодавчого регулювання, невідповідності світовим стандартам тощо. Подано вдумливий аналіз причин і стану, запропоновані шляхи вирішення існуючих проблем, позитивно оцінюються здобутки правового регулювання. Тому пропоноване видання виходить за межі його сприйняття як суто академічного підручника, оскільки читач знайде тут не тільки академічний виклад нормативного матеріалу, судової практики, а й цікавий аналіз, думки, пропозиції.

Безперечно, такі видання слід вітати. Не лише правники, а й допитливі читачі, не пов'язані з правом, знайдуть багато цікавого на сторінках рецензованого видання. Підручник готувався насамперед для студентів, юристів-практиків, науковців, але його зміст буде цікавим і для широкого загалу.

Тож вітаємо колектив авторів з успішним, змістовним і корисним виданням, а читачам бажаємо успіхів в осягненні нової сфери знань.

Пропонується видання:

ІТ право / за заг. ред. проф. О. С. Яворської. — Львів : Видавництво «Левада», 2017. — 470 с.

Видання містить аналіз міжнародних актів, національного законодавства, судової практики та наукових поглядів на суть ІТ права — права, що регулює відносини у цифровому середовищі.

Досліджено правовий статус суб'єктів, зміст правовідносин за їх участю, правовий режим різних об'єктів, особливості правової охорони прав та інтересів у цифровому середовищі.

Зміст видання буде корисним усім, хто цікавиться питаннями правового регулювання інформаційних технологій: студентам, аспірантам, викладачам, практикам у ІТ сфері.

